

UOT 37

Azad Cəfər oğlu Cəfərov
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti.
Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
E-mail: jafarov.azad@mail.ru

MİLLİ TƏHSİLİN FORMALAŞMASINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU

Xülasə: Ümummilli lider Heydər Əliyev hələ sovet hakimiyyəti dövründə ölkəmizdə təhsilin, elmin, mədəniyyətin dirçəlişi üçün mühüm işlərə imza atmışdır. Ölkəmizdə təhsilin inkişafında H. Əliyevin oynadığı əvəzsiz rol barədə məlumat məqalədə öz əksini tapmışdır. H. Əliyev hakimiyyətə gəldiyi ilk günlərdən Azərbaycanda təhsilin inkişafına böyük diqqət yetirirdi. Müasir Azərbaycan təhsili ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilən və ölkə başçısı İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən strateji kursla özünün zəngin mütərəqqi ənənələri əsasında inkişaf edir. Ölkə üçün yüksək intellektual insan kapitalının formalaşmasında, davamlı inkişaf üçün zəmin yaradan güclü iqtisadiyyatın qurulmasında ali təhsilin rolu müasir dövrdə daha aktualdır. Bütün ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da insan kapitalının formalaşmasında ali təhsilin rolu danılmazdır. Məqalədə bu mühüm nüanslara xüsusi diqqət yetirilmişdir.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, təhsil sistemi, təhsilin inkişafı, gənclərin təhsili, ali təhsil.

Sovet dövründə bütün müttəfiq respublikalarda olduğu kimi, Azərbaycanda da təhsil mərkəzləşmiş formada həyata keçirilirdi. O üzdən milli təhsil çox güclü təsir və təzyiq altında inkişaf edirdi. Bütün çətinliklərə baxmayaraq Ulu Öndər H.Əliyevin təşəbbüsü və təkidi ilə hələ müstəqilliyə qədər olan dövrdə çox nadir ixtisaslar üzrə mütəxəssislərin yaranması istiqamətində işlər həyata keçirildi. SSRİ-nin müxtəlif nüfuzlu ali təhsil ocaqlarında çox sayda azərbaycanlı gənclər təhsil almağa başladılar. Nəticədə, müxtəlif sahələr üzrə milli kadrların yetişməsi baş verdi ki, onların sayəsində həm müstəqilliyin ilk dövrlərində, həm də sonrakı vaxtlarda Azərbaycan təhsili öz inkişaf dövrünə qədəm qoydu. Müstəqil təhsil siyasəti qısa zaman kəsiyində öz bəhrəsini verməyə başladı. Məhz milli təhsilin möhkəm təməl üzərində qurulması nəticəsində müstəqil dövlətin və cəmiyyətin qarşısına çıxan çətin problemlər çevik olaraq öz həllini tapmağa başladı. Milli təhsil siyasəti öz bəhrəsini verməkdə davam edir. Təbiidir ki, qarşıda bizi ölkə olaraq təhsil sahəsində davamlı islahatların həyata keçirilməsi gözləyir. Burada xüsusi olaraq qeyd etmək yerinə düşər ki, ali təhsil almaq istiqamətində görülən işlər təqdirəlayiqdir. Yəni bu istiqamətdə qeyd etmək olar ki, dövlətin fəaliyyəti nəticəsində hər bir insan üçün təhsilin əlçatan olması təmin edilir.

Azərbaycanda ali təhsilin bir sıra üstünlükləri var:

- Digər ölkələrlə müqayisədə Azərbaycanda çox münasib qiymətə ali təhsil almaq olar. Azərbaycan universitetlərinin diplomları bütün Avropada tanınır, ona görə də xaricdə işləmək istəyirsinizsə, Avropa ölkələrində ali təhsil haqqında sənədi təsdiqləməyə ehtiyac yoxdur.

- Azərbaycan ali məktəblərinə daxil olmaq üçün abituriyentlərin ölkəyə gəlməsi tələb olunmur, bu gün elektron poçtla lazımi sənədlər paketini göndərmək kifayətdir. Azərbaycanda tələbə vizası barədə müraciət etmək üçün yalnız diplom almağı planlaşdırdığınız universitetdən rəsmi dəvətnamə təqdim etmək lazımdır.

- Azərbaycan universitetləri tələbələrə rahat və müasir kampuslar, müasirləşdirilmiş elmi laboratoriyalar və innovativ avadanlıqlarla təchiz edilmiş kompüter laboratoriyaları, bir sözlə, yüksək keyfiyyətli ixtisas təhsili almaq üçün çoxlu imkanlar təklif edir.

- Universitetdə uğur qazanmaq çox vacib göstəricidir, çünki təqaüd almaq perspektivini müəyyən edir. Ən uğurlu əcnəbi tələbələr Azərbaycanda yaşayış xərclərini tam ödəyə bilən prezident təqaüdünə müraciət edə bilirlər.

Azərbaycan ali təhsilə yiyələnmək üçün perspektivli imkanlar vardır. Ölkəmizdə minimal maliyyə resursları ilə ali təhsilə yiyələnmək olar.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti olduğu illərdə ali təhsilin əsas göstəriciləri (tədris ilinin əvvəlinə)

	1993	1996	2000	2003
Ali təhsil müəssisələrinin sayı - cəmi	23	46	47	47
o cümlədən:				
dövlət	23	23	29	32
qeyri-dövlət	-	23	18	15
Ali təhsil müəssisələrində tələbələrin sayı - cəmi, nəfər	94345	102742	119683	121535
o cümlədən:				
dövlət	94345	82405	91019	104009
qeyri-dövlət	-	20337	28664	17526
Ali təhsil müəssisələrində təhsil alan qadınların sayı - cəmi, nəfər	39489	43474	49858	56099
o cümlədən:				
dövlət	39489	36624	38497	48497
qeyri-dövlət	-	6850	11361	7602

Əhalinin hər 10000 nəfərinə ali təhsil müəssisələrində tələbələrin sayı	127	134	150	148
Ali təhsil müəssisələrinə qəbul olan tələbələrin sayı:				
bakalavriata - cəmi, nəfər	13623	22127	26403	25438
o cümlədən:				
dövlət	13623	16931	20498	21998
qeyri-dövlət	-	5196	5905	3440
magistraturaya - cəmi, nəfər	-	-	2752	4470
o cümlədən:				
dövlət	-	-	2417	3957
qeyri-dövlət	-	-	335	513
Ali təhsil müəssisələrini bitirmiş mütəxəssislərin sayı - cəmi, nəfər	18842	19377	24488	28460
o cümlədən:				
dövlət	18842	18725	19631	24343
qeyri-dövlət	-	652	4857	4117
Ali təhsil müəssisələrini bitirən mütəxəssislərin ümumi sayından təhsilin səviyyəsi üzrə diplom alanlar:				
bakalavr - cəmi, nəfər	18842	19377	22582	25756
o cümlədən:				
dövlət	18842	18725	17822	21851
qeyri-dövlət	-	652	4760	3905
magistr - cəmi, nəfər	-	-	1906	2704
o cümlədən:				
dövlət	-	-	1809	2492
qeyri-dövlət	-	-	97	212
Əhalinin hər 10000 nəfərinə ali təhsil müəssisələri tərəfindən buraxılan mütəxəssislərin sayı	25	25	31	34

[10]

Müasir Azərbaycanın təhsil siyasətinin əsas istiqamətləri Respublika Konstitusiyasının 42-ci maddəsində təsbit edilib [2, səh.15]. Müasir Azərbaycan təhsili ümummillə lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilən və ölkə başçı-

sı İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən strateji kursla özünün zəngin mütərəqqi ənənələri əsasında inkişaf edir. Təhsili dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən biri hesab edən Prezident İlham Əliyevin təhsil sistemi qarşısında qoyduğu vəzifələrə uyğun olaraq, Elm və Təhsil Nazirliyi müxtəlif istiqamətlər üzrə qəbul olunmuş proqramları həyata keçirir. Bu proqrama təhsilin məzmununun yenilənməsi, yeni proqramların, dərsliklərin və dərs vəsaitlərinin hazırlanması, təhsilin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi, təhsil müəssisələrinin maddi-texniki və tədris bazasının möhkəmləndirilməsi, tədris prosesində informasiya texnologiyalarından istifadə, kadr təminatı, məktəbəqədər təhsilin yenilənməsi, peşə təhsilinin təkmilləşdirilməsi daxildir.

Prezidentin sərəncamları ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət proqramları digər məsələlərlə yanaşı, təhsil sahəsinin inkişafına, o cümlədən tikinti, əsaslı təmir və maddi-texniki bazanın daha da gücləndirilməsinə yönəlmişdir. Dövlət Proqramlarının icrası nəticəsində təhsilin informasiyalaşdırılması sahəsində mühüm işlər görülmüşdür. Hazırda 2351 məktəb genişzolaqlı yüksəksürətli internetlə təmin olunub və internetə qoşulmuş məktəblərin xüsusi çəkisi 2004-cü ildəki 1,5 faizdən 2016-cı ildə 52 faizə yüksəlib.

Ölkəmizin iqtisadi potensialı gücləndikcə məktəbdənkənar təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazası daha da zənginləşir. Şagirdlərin maraqlarının, meyllərinin və qabiliyyətlərinin, intellektual səviyyəsinin inkişafı, fiziki cəhətdən sağlam böyüməsi üçün əlverişli şəraitin yaradılması üzrə əlavə təhsil onların istirahətini və asudə vaxtlarının təşkilini təmin edir.

Ölkə üçün yüksək intellektual insan kapitalının formalaşmasında, davamlı inkişaf üçün zəmin yaradan güclü iqtisadiyyatın qurulmasında ali təhsilin rolu müasir dövrdə daha aktualdır. Bütün ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da insan kapitalının formalaşmasında ali təhsilin rolu danılmazdır. Hazırda 51 (36 dövlət, 15 qeyri-dövlət) ali təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərir [9].

Müstəqil Azərbaycanın dövlət məktəb siyasətinin əsasını aşağıdakı prinsiplər təşkil edir: Ölkəmizdə təhsil, ilk növbədə, milli və ümumbəşəri dəyərlərin vəhdəti olması ilə xarakterizə olunur. Azərbaycanda təhsilin davamlı xarakteri, onun səviyyə və formalarının müxtəlifliyinin təmin edilməsinə xüsusi önəm verilir. Bu, təhsilin strukturunun və məzmununun çevikliyi, təhsil sektorunun demokratik idarə olunması ilə bağlıdır. Ali təhsil müəssisələrinin akademik azadlıqlarına xüsusi diqqət yetirilib. Daha sonra təhsildə dövlət inhisarını istisna etmək və bununla da şəxsin qeyri-dövlət orta və ali təhsil müəssisələrində alternativ təhsil almaq hüquqlarını, onların ictimai-siyasi təşkilatlardan və partiyalardan müstəqilliyini təmin etmək lazım idi. Hazırda təhsilin islahatı üzrə Dövlət Proqramı qəbul edilib. Bu proqramın layihəsində təhsilin məzmunu və onun strukturu sahəsində islahatların aparılması nəzərdə tutulur. Ümumiyyətlə, təhsil həmişə ictimai həyatda mühüm yer tutmuşdur.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Aliyev İ. Heydər Əliyev elm və təhsilin inkişafına böyük qayğı ilə yanaşırdı. Xalq qəzeti.- 2009.- 12 dekabr.- S. 6.
2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, Biznes xəbərləri, 2012, 64 səh.
3. Hüseynov İ. İctimaiyyətlə əlaqələr. Ali məktəblər üçün dərslik. Azərbaycan dilində. Bakı, 2016, 418 səh.
4. Kəngərli-Əliyeva A. Zəfərlərimizin banisi. “Heydər Əliyevin mədəniyyət konsepsiyası” elmi-nəzəri konfransının materialları. Bakı-2015
5. Mərdanov M. Azərbaycan təhsil tarixi. II cild. (1920-1991-ci illər). Bakı, «Təhsil», 2011, 704 səh.
6. Rəcəbli H. Sosial sahələrin idarə edilməsi. Bakı, 2022. 395 səh.
7. Высшее образование в СССР. М., 1990.
8. Салимова К., Додде Н. Педагогика народов мира: История и современность. - М.: Педагогическое общество России, 2001. - 576 с. [2-исторШкМира-05 z nSCAN-3] 1250000 255 str russe 9-03-2006
9. Ali təhsil müəssisələrinin siyahısı. <https://edu.gov.az/upload/file/alitehsil-siyahi.pdf>
10. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatı. <https://stat.gov.az/>

Азад Джафар оглу Джафаров

РОЛЬ Г. АЛИЕВА В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Резюме: Общенациональный лидер Гейдар Алиев способствовал возрождению образования, науки и культуры в нашей стране еще во времена советской власти. В статье отражена информация о незаменимой роли Г.Алиева в развитии образования в нашей стране. Г.Алиев с первых дней своего прихода к власти уделял большое внимание развитию образования в Азербайджане. Современное азербайджанское образование развивается на основе своих богатых прогрессивных традиций со стратегическим курсом, определенным общенациональным лидером Гейдаром Алиевым и успешно продолженным главой страны Ильхамом Алиевым. Роль высшего образования в формировании высокого интеллектуального человеческого капитала страны, в построении сильной экономики, закладывающей фундамент устойчивого развития, стала более актуальной в наше время. Как и во всех странах, роль высшего образования в формировании человеческого капитала в Азербайджане также неоспорима. В статье уделено особое внимание этим важным нюансам.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, система образования

Azad Jafar oghlu Jafarov

THE ROLE OF H. ALIYEV IN THE FORMATION OF NATIONAL EDUCATION

Summary: National leader Heydar Aliyev signed important works for the revival of education, science and culture in our country even during the Soviet empire. Information about the invaluable role played by H. Aliyev in the development of education in our country is reflected in the article. H. Aliyev paid great attention to the development of education in Azerbaijan from the first days he came to power. Modern Azerbaijani education is developing on the basis of its rich progressive traditions with a strategic course defined by the national leader Heydar Aliyev and successfully continued by the lider of the country Ilham Aliyev. The role of higher education in the formation of high intellectual human capital of the country, in building a strong economy that lays the foundation for sustainable development is more relevant in modern times. As in all countries, the role of higher education in the formation of human capital in Azerbaijan is undeniable. Special attention is paid to these important nuances in the article.

Key words: Heydar Aliyev, education system, education development, youth education, higher education.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 02.02.2023

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı: pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Yeganə Eyvazova